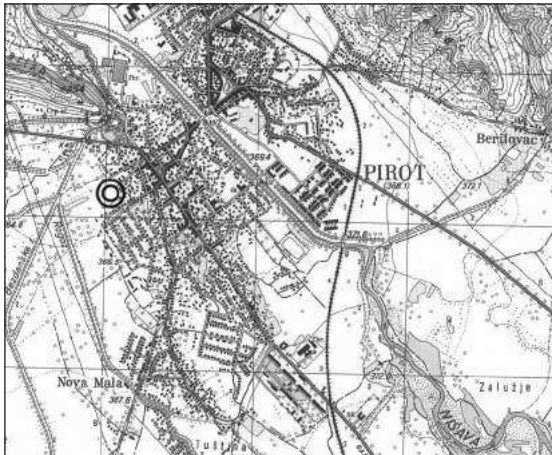

ЗАШТИТНА АРХЕОЛОШКА ИСКОПАВАЊА СТАРОГ ВАШАРИШТА У ПИРОТУ, СУБУРБИЈУМ ТУРЕСА

Предраг Пејић, Музеј Понишавља, Пирот

Кључне речи: антика, праисторија, средњи век, турски период, зидани објекти, заштитна ископавања, Пирот, Старо вашариште

Старо вашариште у Пироту ужи је топоним ширег мочварног предела Барје на некадашњој западној периферији града. Ранија већа утрина новоградњом је сведе-

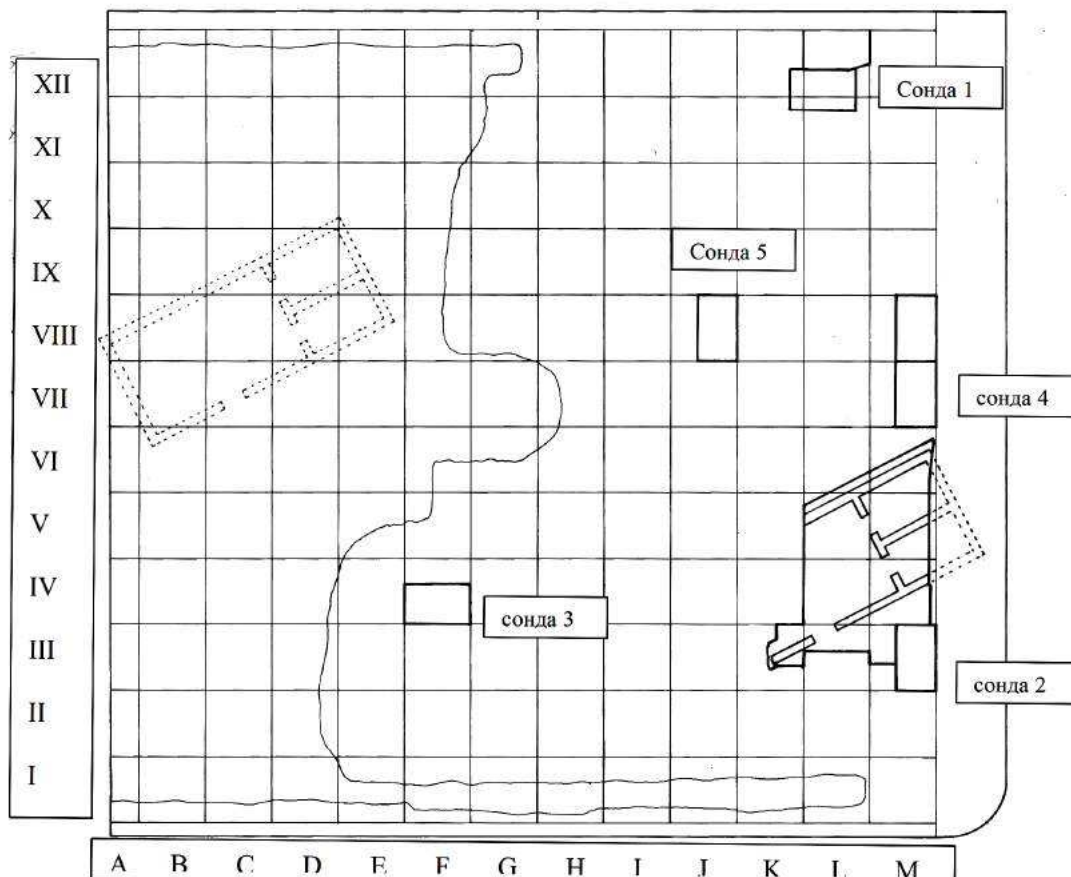
на на правоугаону неизграђену површину од 1,5 ha. Локалитет се налази на западном ободу пространог Пиротског поља, у подножју више планинске греде Сарлах, која

на том месту понире у виду дугог клина. Ту се, из јужног дела Пиротског поља, четири мање речице скупљају у кратку Бистрицу, леву притоку Нишаве, која тече северним делом поља. Иначе, у подножју Сарлаха извире и неколико јачих извора. На крајњем делу Сарлаха, на његовим падинама, издвојеној стени Пиротски град и околној равници постојала су насеља од енеолита до данашњег Пирота, са мањим и већим прекидима током бронзаног и гвозденог доба, као и у средњем веку. Истраживани локалитет, по свему судећи, чини јужну границу простирања историјског језгра Пирота.

Развојем Пирота после Другог светског рата, мочварно Барје претворено је у већи насељени део града. Приликом земљаних радова почетком 90-их година прошлог века, на простору Старог вашаришта констатовани су остаци вероватно касноантичких објеката. Грађевински радови тада нису могли да се одложе како би се обавила археолошка истраживања.

Карта – Положај локалитета

Map – Site location

План – Ситуациони план локалитета

Plan – Situation plan of the site

Слика 1 – Старо вашариште у Пироту током земљаних грађевинских радова

Figure 1 – Staro Vašarište, Pirot, during earthwork – soil switch

Слика 2 – Старо вашариште у Пироту, завршетак археолошких радова

Figure 2 – Staro Vašarište, Pirot, end of archaeological excavations

Током зиме 2005–2006. године, у источној четвртини Старог вашаришта започета је изградња Макси дисканта, и то без дозволе надлежне установе за заштиту. Да ствар буде још гора, на целом простору вршена је замена тла због мочварног земљишта, тако да је „извађено“ више од пола локалитета пре него што су напорима надлежног Завода за заштиту споменика културе из Ниша и Музеја Понишавља добијена средства за

археолошка истраживања.¹ Треба додати да током лета 2006. године нису могли да се прекину радови на изградњи градске пијаци на ужем простору између тржног центра и Макси дисканта.

Већ увелико девастиран локалитет, током хладних зимских месеци (децембар и јануар) истражен је сондажним заштитним ископавањима. Након констатовања чврсто зиданог објекта, настављено је широко откопавање како би се открио у целости. Макси дисконт захвата приближно источну четвртину Старог вашаришта, димензија 75 x 60 m. До добијања дозволе за археолошка ископавања, две петине југозападног дела локалитета неповратно су уништене замењом тла, тако да је археолошки третирана површина од 250 m².

У вертикалној стратиграфији заступљена су два већа периода. Први се налази непосредно испод данашњег хумусног слоја, дебљине 0,2 m, и састоји се од хоризонта из XIX–XX века, дебљине 0,2–0,4 m, односно завршног хоризонта из каснотурског и из периода српске државе након ослобођења од Турака. Други је антички период са два културна хоризонта. Млађи хоризонт, дебљине 0,3–0,4 m, на основу покретног материјала опредељен је у другу половину III и у IV век. У источном углу локалитета, у овом хоризонту налазили су се остаци веће правоугаоне грађевине са портиком на источној страни. Чине је већа просторија у јужном и две мање просторије у северном делу. Главни улаз је преко портика водио у већу просторију, а из ње се ступало у две мање про-

Слика 3 – Вила субурбана

Figure 3 – Staro Vašarište, Pirot, villa suburbana

Слика 4 – Вила субурбана, поглед са југа

Figure 4 – Staro Vašarište, Pirot, villa suburbana, view from the South

Слика 5 – Жижак из III века

Figure 5 – Roman oil lamp, 3rd century AD

сторије. У каснијој фази улаз у источну одају је зазидан. Вероватно идентична грађевина вандалски је уништена у западном делу локалитета, и то од стране инвеститора и извођача радова. Између грађевина нађени су остаци мањих објеката који нису подигнути од дуготрајног материјала. По свему судећи, ради се о вилама субурбанама у пространом јужном подграђу римског Турса.

На целом локалитету констатован је слој нивелисања или, вероватније, насипања водоплавног терена земљом помешаном са ситним кућним лепом, дебљине око 0,2 m. Чини се да је то била припрема терена за

изградњу вила субурбана. Било како било, испод темељног проширења виле почиње старији антички хоризонт, дебљине до 0,5 m, који је покретним материјалом датован у другу половину II и почетак III века. И у овом хоризонту откривени су трагови огњишта и мањих скромних објеката од краткотрајног материјала. При дну се јавља подземна вода. Интересантно је да је ту спорадично налажена руком рађена гвозденodobна керамика. Она свакако указује на границу простирања праисторијских насеља и некрополе брњичке културе, који су констатовани на Сарлаху и у Пиротском граду.

¹ Од Министарства културе Републике Србије добијена је дозвола за извођење радова бр. 631-02-522/2005-03, од 23.12.2005. године.

RESCUE ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS OF STARO VAŠARIŠTE IN PIROT (SUBURBIUM TURRES)

Predrag Pejić, Museum of Ponišavlje, Pirot

Staro vašarište in Pirot is a narrower toponym for a part of the wider swampy area called Barje, once a western periphery of the city of Pirot. A former large meadow was lately reduced through modern construction to a much smaller area of about 1.5 ha. The site itself lies in the western edge of the Pirot field at the foot of larger mountain foothill of Sarlah that protrudes into the field.

In the winter 2005/2006 earthworks started on a construction site of a new Maxi discount store, located in the Eastern quarter of Staro Vašarište. An already devastated site was excavated during winter months (December-January)

using archeological trenches. After the discovery of building remains, a wider excavation trench was opened to discover it in full.

A younger horizon discovered first on the site, 30-40 cm thick, can be dated to the second half of the 3rd or the beginning of the 4th century. In the east corner of the site, the remains of a larger rectangular building with a portico on its eastern side were detected in this horizon. An older horizon discovered underneath the first one can be dated between the second half of the 2nd century and the beginning of the 3rd. Traces of hearths and smaller objects of perishable materials were discovered in this horizon.